

Rekord! Lykkeforskning er et godt eksempel på tidens hang til at gøre alting, nu også videnskab, op i entydige rekorder. Men hvad nu hvis lykke ikke er noget, der findes, men derimod noget der sker? Hvis livet er som en opdagelsesrejse, hvor man engang imellem opdager lykken?

Den éndimensionale viden

Af Jesper Hoffmeyer

Cand.scient., dr.phil.

Molekylærbiologisk Institut

Københavns Universitet

»Den rette videnskabelige ånd kræver af en, at man til hver en tid er parat til at forkaste hele læsset af ting, man tror på, hvis erfaringerne taler imod dem,« skrev min for tiden yndlingsfilosof, Charles Peirce, for mere end hundrede år siden og fortsatte: »Ønsket om at få indsigt forbyder videnskabsmanden at være fuldstændig skråsikker på, at han allerede forstår. Positiv videnskab kan desuden kun hvile på erfaringer; og erfaringer kan aldrig resultere i absolut sikkerhed, nøjagtighed, nødvendighed eller universel gyldighed.«

Selv om der er langt fra disse højstemte ord til den enkelte forskers daglige praksis, så rammer de præcist nerven i, hvad videnskab er for noget som samlet projekt betragtet. At lade tvivlen komme til orde er selve metodikken for den intellektuelle bestræbelse, der går ud på at betvivle de vedtagne sandheder og de nemme domfældelser. Videnskab er – eller burde i alt fald være – baseret på systematisk tvivl: Enhver teori bør betvivles, og kun hvis den overlever tvivlens bombardement, er teorien værd at tro på.

Så meget desto mere forstemmende er det, at regeringen og dens ministre konsekvent opfatter den videnskabelige gerning som en slags medaljefølg. Videnskabsministerens reaktion på den forestående fyring af noget nær hver tredje af de videnskabelige medarbejdere på Københavns Universitets biologiske institut er typisk: »Vi kan ikke være verdensmester i alt,« sagde han (*Politiken* den 26.12). Helge Sander må vel mene, at der er større medaljehancer i andre fag end biologi, hvilket falder i tråd med regeringens almindelige felttog mod »smagsdommere« på miljøområdet. At denne medaljetænkning også kommer til at ramme biotekområdet er måske så en utilsigtet sidevirkning.

Dyrkelsen af rekorder og medaljer er udtryk for en éndimensionel forståelse af vores verden, som desværre ser ud til at vinde indpas alle vegne – selv i videnskaben. Guinness' rekordbog er verdens næstmest solgte bog, kun overgået af Bibelen, og medierne konkurrerer om at udnævne vindere og opstille ranglister eller kanon'er inden for snart sagt enhver genre. Der er ikke noget i vejen med sportens medaljefølg. Det er dybt fascinerende at følge sportsfolks fokuserede bestræbelse på at vinde, blandt andet fordi sejren her afspejler en præstation, som vitterlig meningsfuldt kan repræsenteres i én dimension. At komme først over stregen i 100 meter løb eller længst ud i grusgraven ved længdespring kan afgøres med ur eller målebånd. Men allerede, når vi går til en holdsport som fodbold er det mere kompliceret. At Manchester United vinder *champions league* er vel ikke noget sikkert udtryk for, at holdet faktisk er det bedste. Men her vindes éntydhigheden ved, at sejren opgøres i mål, og om bolden er over målstregen eller ej er ideelt set et spørgsmål om simpel måling.

I modsætningen til de komplekse og ofte uoverskuelige problemer, vi alle konfronteres med i det daglige liv, er sporten leveringsdygtig i ubetvivlelige, entydige og undertiden mageløse præstationer. Herligt. Men at behandle litteraturen, malerkunsten, arkitekturen osv. eller videnskaberne, som om de kan gøres op på samme entydige måde, er en skamfering af disse livsområdets eksistensberettigelse. At gøre os kloge på det komplekse, det flertydige, det flygtige, det ubestemmelige, det foranderlige er, hvad disse felter bestræber sig på. Og selv om der er sociologer og økonomer, som mener at kunne måle præstationer endog på disse områder, så er den slags mål i den sidste ende baseret på konsensus. Og et konsensusmål unddrager sig så lidt som andre menneskelige sysler tidsåndens snævre horisont.

Et hot emne i forskerverdenen i denne tid er den såkaldte lykkeforskning, som også herhjemme for nylig er blevet betænkt med fine forskningsmidler. To år i træk har denne forskningsgren kunnet påvise, at danskerne er det lykkeligste folk i verden. Tallene stammer fra Michigans Universitet, hvor en storstilet befolkningsundersøgelse gennem 26 år har konfronteret ialt 350.000 mennesker fra hele verden med de samme to enkle spørgsmål om, hvor lykkelige de føler sig, og om hvor tilfredse de er med deres liv (<http://www.ns.umich.edu/htdocs/releases/story.php?id=6629>).

Den samme forskergruppe har kunnet konkludere, at lykken har været stigende i de fleste lande gennem disse 25 år, blandt andet er procenten af mennesker, der betegner sig selv som »meget lykkelige« i gennemsnit vokset med næsten 7 procent. Forskernes undersøgelse peger endog på, at »de lykkeligste samfund er dem, der tillader deres befolkninger frit at vælge, hvordan de vil leve deres liv«. Sikke et held, det ikke var omvendt!

Men hvad er så lykke? Jeg har ikke kunnet finde svar på det spørgsmål ud over almindeligheder, såsom at lykke er en tilstand af subjektivt velvære. Lykkeforskningen ser det snarere som sin opgave, at bestemme, hvilke livsforhold der statistisk set gør mennesker lykkelige: Hvis der i et demokrati er 7 procent flere mennesker, der udi egen selvforståelse er »meget lykkelige«, end der er i et diktatur, så må demokrati være en lykkefaktor.

Den skjulte fordom bag alt dette er, at lykke findes. Men hvad nu hvis lykke ikke er noget, der findes, men derimod noget der sker? Hvis livet er som en opdagelsesrejse, hvor man engang imellem opdager lykken? Lykkeforskningens billede af mennesket er skrækkeligt éndimensionalt, fordi det usagt forudsætter, at lykke er en tilstand i ens sind, hvis tilstedeværelse og optræden kan rangordnes på en skala fra 1-5 (som i undersøgelsen fra Michigans universitet), hvorefter den kan danne basis for sofistikerede beregninger af lykkefaktorer.

Der er ikke meget, der tyder på, at menneskets sind meningsfuldt kan graderes på en så naiv måde. Den østrigske neurolog og psykiater Viktor Frankl, der overlevede et 3-årigt ophold i Auschwitz, beretter, at de medfanger, der havde et mål i deres liv overlevede bedre end andre medfanger: »Mennesket er i stand til at leve, ja, dø for sine idealer og værdiers skyld«, skrev han. Og

han vendte sig i det hele taget mod den moderne psykoterapi, der ser lidelse som modstykke til lykken, således at man ved at fjerne lidelsen skulle kunne gøre mennesker lykkelige. Han afviser denne idé, fordi han ser lidelse som vævet ind i livets stof, på en måde så den ikke kan fjernes.

Det éndimensionale menneske, som filosofen Herbert Marcuse advarede mod i ungdomsoprørets dage, trives fortsat i bedste velgående i videnskabens verden. Man kunne måske håbe, at næste generation ville genopfinde kritikken af den éndimensionale fornuft.